

Erhard Cziomer

prof. dr hab., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**NIEMCY WOBEC MIĘDZYNARODOWYCH IMPLIKACJI
ZACIEŚNIANIA WSPÓŁPRACY CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ
Z FEDERACJĄ ROSYJSKĄ W DRUGIEJ DEKADZIE XXI WIEKU**

Wprowadzenie

Celem opracowania jest syntetyczne przedstawienie stanowiska Niemiec wobec implikacji postępującego zbliżenia oraz zacieśnienia współpracy między Chińską Republiką Ludową (CHRL, dalej Chinami) a Federacją Rosyjską (dalej Rosją). Współpraca powyższa wykracza daleko poza zakres relacji dwustronnych, stanowiąc ważny element stosunków oraz przekształceń systemu międzynarodowego w drugiej dekadzie XXI w. W opracowaniu wykorzystano dostępne materiały źródłowe¹ oraz nowsze pozycje literatury specjalistycznej na temat międzynarodowych implikacji współpracy chińsko-rosyjskiej – niemieckie², amerykańskie³,

---

¹ Por. poszczególne działy rządu federalnego i MSZ – Bundesregierung – Ministerien, Bulletin – Aufgaben w: <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/StatischeSeiten/Breg/regierung-und-verfassung-aufbau-aufgaben.html>; https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Startseite/startseite_node.html; oraz Auswärtiges Amt – Laender- Aussen-und Sicherheitspolitik w: <https://www.auswaertiges-amt.de/de> [dostęp: 20.01.2018].

² Zob. F.W. Buddahl, *Russland und die neue Vernetzung. Wer mischt die Karten in der Geopolitik*, Rottenburg 2018; W. Klages, *Zeitwende. Strategie und Ziele der deutschen Außenpolitik im 21. Jahrhundert*, Baden-Baden 2017; H. Teissen, *Der Westen und die neue Weltordnung*, Stuttgart 2017.

³ Zob. H. Kissinger, *Weltordnung*, München 2014.

rosyjskie⁴ oraz polskie⁵. Uwzględniono również wyniki najnowszych badań autora na temat wyzwań nowej roli międzynarodowej Niemiec⁶.

Chiny i Rosja jako partnerzy Niemiec

Po zjednoczeniu w 1990 r. Niemcy, jako czołowe państwo Unii Europejskiej (UE), stały się ważnym partnerem Chin i Rosji. Wynikało to zarówno z ich korzystnego położenia geopolitycznego w centrum Europy, ogromnego potencjału ekonomicznego, odgrywania pierwszoplanowej roli w Unii Europejskiej (UE), jak również realizacji swoich interesów i celów w skali globalnej. Obydwa państwa, stopniowo od początku XXI w., stały się ważnymi partnerami politycznymi oraz gospodarczymi Niemiec, a ich relacje wzajemne nabrały charakter strategiczny. Chiny stały się pierwszoplanowym partnerem Niemiec w Azji Południowo-Wschodniej od początku XXI w. Wynikało to głównie z zacieśnienia współpracy dwustronnej na polu gospodarczo-handlowym oraz odgrywania przez Chiny kontynentalne, jako mocarstwa regionalnego, coraz większej roli w skali globalnej. Równocześnie, wraz z Brazylią, Indiami, Rosją i Afryką Południową, utworzyły tzw. Grupę BRICS, która odgrywała ważną rolę w ONZ. Po wybuchu światowego kryzysu finansowo-gospodarczego 2007 oraz BRICS w USA – umocniła swoją pozycję wśród najbogatszych państw świata w Grupie 20 (G-20). Równocześnie Chiny komunistyczne, jako wzrastająca potęga gospodarczo-finansowa oraz główny wierzyciel USA, aspirują aktywnie do przejęcia roli mocarstwa globalnego. Od 2004 r. Chiny i Niemcy, na podstawie formalnej umowy międzypaństwowej, stały się „partnerami strategicznymi z globalną odpowiedzialnością”. Wiązało się to między innymi z wprowadzeniem regularnych, dwuletnich konsultacji międzyrządowych w ramach 80. dwustronnych mechanizmów dialogowych.

W 2016 r. Chiny dodatkowo stały się pierwszym partnerem handlowym Niemiec, wyprzedzając USA, a wzajemne obroty osiągnęły wówczas poziom 167,2 mld Euro, przy ujemnym saldzie dla Niemiec –18,1 mld Euro. Ważną rolę we współpracy gospodarczej odgrywają także inwestycje. Występuje w nich jednak określona dysproporcja. O ile w Chinach działa 9000 wielkich koncernów niemieckich, to w Niemczech znajduje się tylko 5000 średnich i małych firm chińskich, które inwestują mniej niż przedsiębiorstwa niemieckie w Chinach. Poważnymi problemami w relacjach chińsko-niemieckich są przede wszystkim:

- podnoszone od dłuższego czasu, przez stronę niemiecką, liczne wypadki łamania przez władze chińskie obowiązku przestrzegania międzynarodowych

---

⁴ Zob. głównie internetowe publikacje „Sputnik” oraz „RT.Deutschland”.

⁵ Zob. M. Lubina, *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja-Chiny 1991–2014*, Kraków 2014.

⁶ Zob. E. Cziomer, *Wyzwania nowej roli międzynarodowej Niemiec w dobie globalizacji oraz kryzysów gospodarczych i finansowo-politycznych po 2007 roku*, Kraków 2018.

standardów ochrony praw człowieka w Chinach oraz realizacji w dobrej wierze przyjętych zobowiązań prawnych;

- częste wypadki ograniczania sprzedaży przez Chiny niemieckich urządzeń i towarów na swoim rynku;
- nielegalne przywłaszczenia sobie przez partnerów chińskich niemieckiej własności intelektualnej oraz wypadki częstego uprawiania z ich strony w Niemczech szpiegostwa gospodarczego.

Równocześnie jednak Chiny blisko współpracują z Niemcami w rozwiązywaniu wielu ważnych problemów globalnych – jak np. w międzynarodowych działaniach na rzecz wdrożenia postanowień Paryskiej Konwencji Klimatycznej ONZ z 2015 r.⁷ ZSRR, a po jego rozpadzie w 1991 r. jego sukcesor – Rosja, w decydującym stopniu przyczyniły się do pokojowego zjednoczenia Niemiec oraz wycofania stamtąd w 1994 r. ponad 700 tysięcy wojsk rosyjskich. Nie wywarło to jednak znacznego wpływu na zachowanie przez Rosję silnej pozycji międzynarodowej, ani też nie przyniosło jej stabilizacji wewnętrznej. Znalazła się ona w nowej sytuacji, jako słabszy partner Zachodu, zwłaszcza zaś USA. To z kolei pozwoliło państwom zachodnim, na czele z USA, na forsowanie w latach 1999–2009 poszerzenia NATO i UE Wschód oraz Południe, aż do samych granic Rosji, a także poradzieckich krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). Mimo silnego zakotwiczenia zjednoczonych Niemiec w strukturach zachodnich (NATO i UE) Rosja pozostawała ich pierwszoplanowym partnerem politycznym i gospodarczym na obszarze poradzieckim⁸. Rosja, jako sukcesor ZSRR, przeszła okres burzliwych przemian wewnętrznych w okresie nieudolnych rządów prezydenta Borysa Jelcyna w latach 1991–1999. Jego następcą w rozgrywce o władzę różnych klanów na Kremlu został Władimir Putin, wywodzący się z szeregow dawnego KGB. Putinowi, początkowo jako premierowi w latach 1999/2000, a następnie jako prezydentowi Federacji Rosyjskiej (FR), udało się w ciągu pierwszej (2000–2004) oraz drugiej (2004–2008) kadencji doprowadzić do poprawy sytuacji społeczno- gospodarczej społeczeństwa, ale za cenę wprowadzenia rządów autorytarnych w Rosji. Ambicje stałego oraz autorytarnego sprawowania władzy przez Putina wywarło zasadniczy wpływ na rozwój wewnętrzny oraz pozycję międzynarodową Rosji. W okresie przejściowym prezydentury Dmitrija Miedwiediewa (2008–2012) Putinowi, jako premierowi, udało się doprowadzić do zmiany Konstytucji FR, pozwalającej mu jeszcze, przez dalsze dwie, wydłużone, sześcioletnie kadencje, sprawować urząd prezydenta. W momencie rozpoczęcia przez Putina 3 kadencji sprawowania funkcji prezydenta FR, w 2012 r., doszło do dalszego umocnienia się tendencji autorytarnych w Rosji. W jego najbliższym otoczeniu największe wpływy polityczne – obok zaufanych technokratów, menedżerów, artystów, naukowców i oligarchów

---

⁷ *Beziehungen Chinas zu Deutschland*, „Auswärtiges Amt” 2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/-/200472> [dostęp: 20.03.2018].

⁸ Por. M. Kosman, *Polityka RFN wobec ZSRR/Rosji w latach 1989–2009*, Bydgoszcz 2013.

– uzyskały osoby wywodzące się głównie ze służb specjalnych oraz wojska. Jednak mimo kontroli politycznej nad gospodarką i mediami, ze względu na spadek światowych cen surowców energetycznych, pogarszały się stopniowo warunki życia części społeczeństwa rosyjskiego w porównaniu z wielkimi ośrodkami miejskimi. Rzutowało to w dużym stopniu na strategię i taktykę polityki wewnętrznej oraz międzynarodowej ekipy Putina. Co z kolei oznaczało, między innymi, przejściową konieczność ograniczenia polityki współpracy Kremla z USA, NATO i UE, przy równoczesnym nasileniu się generalnej krytyki pod adresem całego Zachodu. Na terenie Rosji wiązało się to z dalszym ograniczeniem swobody działania zachodnich fundacji oraz ośrodków kulturalno-naukowych (tzw. agentów zagranicznych). Ekipa Putina zdecydowanie występowała na rzecz umocnienia strefy wpływów rosyjskich na terenie tzw. bliskiej zagranicy, czyli we wschodnioeuropejskich, zakaukaskich oraz środkowoazjatyckich krajach WNP. Przejawiało się to między innymi w zwalczaniu przez Rosję tzw. kolorowych rewolucji w krajach WNP (głównie na Ukrainie i Gruzji na początku XXI w.), zmierzających do forsowania zmian demokratycznych oraz ich perspektywicznego stowarzyszenia z UE. W konsekwencji zaś mogło to zagrozić sprawowaniu władzy ekipie rządzącej w Rosji. Najbardziej istotnymi etapami działań Rosji w tym zakresie było między innymi:

- oderwanie od Gruzji, w wyniku interwencji zbrojnej Rosji, prowincji – Południowej Osetii i Abchazji (sierpień 2008);
- aneksja Krymu (18 marca 2014) oraz wsparcie dla separatystów w Donbasie (od wiosny 2014 r.) na terenie wschodniej Ukrainy.

Konflikt rosyjsko-ukraiński stanowił, z jednej strony, pogwałcenie prawa międzynarodowego przez Rosję, a z drugiej spowodował nałożenie przez USA i kraje UE, od 2014 roku, na Rosję szeregu dotkliwych sankcji zachodnich. Wiązało się to także z trudnościami przywrócenia pokoju dla popieranym w Donbasie przez Rosję separatystów, mimo wynegocjowania, z udziałem Niemiec i Francji, porozumienia Mińsk II z 12 lutego 2015 r.⁹ W latach 2015–2018 Putin dodatkowo udzielił demonstracyjnego i skutecznego militarne poparcia prezydentowi Baszarowi al-Assadowi w wojnie domowej w Syrii przeciwko opozycji oraz Państwu Islamskiemu. Stanowiło to wyraźne wyzwanie pod adresem USA oraz współdziałających z nimi państw koalicji antyislamistycznej, w której uczestniczyły także Niemcy. Dla Putina działania powyższe stanowiły także ważny element strategii szukania dodatkowego poparcia ze strony społeczeństwa rosyjskiego dla jego starań w wyborach o fotel prezydencki czwartej kadencji, w marcu 2018 r.¹⁰ Rosja już na początku prezydentury Putina w 2003 r. stała się partnerem strategicznym Nie-

---

⁹ Por. E. Cziomer, *Implikacje kryzysu ukraińskiego dla polityki Niemiec wobec Rosji w latach 2013–2014*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska–Europa–Świat. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi Ryszardowi Ziębie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. nauk. J. Zajac, A. Włodkowska-Bagan, M. Kaczmarski, Warszawa 2015, s. 489–502.

¹⁰ Por. M. Lueders, *Die den Sturm ernten. Wie der Westen Syrien ins Chaos stürzte*, München 2017.

miec oraz całej UE w okresie rządów kanclerza Gerharda Schroedera (1998–2005). Po przegranych wyborach oraz ustąpieniu ze stanowiska kanclerza, Schroeder stał się czołowym lobbystą Putina w całej UE, w dużym stopniu osobiście przyczyniając się do powstania pierwszej nitki Gazociągu Północnego (Nord Stream) z przedmieścia Petersburga – Wyborga do Greifswaldu w Niemczech (2011). Przez kilka lat Schroeder osobiście przewodniczył Radzie Nadzorczej Nordstreamu¹¹. Ze względu na sankcje zachodnie z udziałem Niemiec, a zwłaszcza utrzymywanie niskich cen ropy i gazu na rynkach światowych, w latach 2013–2016 doszło do spadku niemiecko-rosyjskich obrotów towarowych o 40%. Nieznaczny wzrost niemiecko-rosyjskich obrotów towarowych nastąpił dopiero stopniowo na przełomie 2016/2017 i osiągnął w pierwszej połowie 2017 r. niski pułap – 21,8 mld Euro. W latach 2017–2018 grupa największych niemieckich koncernów energetycznych przefforsowała oficjalne poparcie Niemiec dla budowy drugiej nitki Gazociągu Północnego, mimo krytyki ze strony Ukrainy oraz części krajów UE, zwłaszcza krajów bałtyckich oraz Polski. Mimo zaangażowania się Niemiec w sankcjach przeciwko Rosji, w latach 2016–2017 doszło do utrzymania różnych form współpracy oraz kontaktów niemiecko-rosyjskich. Równocześnie Niemcy stały się dla ekipy Putina ważnym obszarem rozgrywki politycznej przeciwko NATO i UE, w której zwolennikami były zarówno partie opozycyjne w Bundestagu – AfD oraz Partia Lewicowa, jak też wielu czołowych polityków SPD, a także znaczna część – ok. 3-milionowej rzeszy Niemców Rosyjskich, którzy jako tzw. późni przesiedleńcy osiedlili się w latach 90. oraz na początku XXI w. na terenie zjednoczonych Niemiec. Polityka antyzachodnia Putina po 2013 r. trafiała na co najmniej częściowe zrozumienie wśród części niemieckiej elity intelektualnej. Jego sympatyków określano w mediach niemieckich jako „rozumiejących Putina” (Putin-Versteher)¹².

Niemcy wobec zacieśnienia współpracy Rosji z Chinami

Od początku XXI w. doszło do znacznego poszerzenia oraz pogłębienia współpracy rosyjsko-chińskiej w płaszczyznach polityczno-militarnej i gospodarczo-handlowej. W relacjach gospodarczo-handlowych powyższych Chiny coraz bardziej stawały się partnerem stabilnym wewnątrznie oraz aspirującym – obok USA – do odgrywania pierwszoplanowej roli globalnej. Bardziej złożony był natomiast proces stabilizacji oraz transformacji Rosji po rozpadzie ZSRR oraz powstaniu WNP w 1991 r. Do określonej poprawy sytuacji wewnętrznej w Rosji doszło dopiero od początku XXI w. w pierwszych dwóch kadencjach prezydenta W. Putina (2000–2008). Generalnie pod względem gospodarczym Rosja oraz pora-

¹¹ Zob. G. Schöllgen, *Gerhard Schröder. Die Biographie*, München 2015, s. 658 i nast. Był nim do 2017 r. przejmując następnie funkcję szefa zarządu dyrektorów rosyjskiego koncernu naftowego Rosneft.

¹² Por. E. Cziomer, *Geopolityczny wymiar kryzysu ukraińskiego i jego implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2015, nr 2(XII), s. 27–56.

dzieckie kraje środkowoazjatyckie WNP rozwijały się znacznie wolniej niż Chiny. Ze względu na powstające w tym zakresie dysproporcje stopniowo stawały się one pewnego rodzaju zapleczem surowcowym dla Chin. Zwrot Rosji w stronę zacieśnienia współpracy z Chinami nabrał przyspieszenia dopiero w momencie nałożenia się zasygnalizowanych już wyżej sankcji zachodnich po aneksji Krymu (18.03.2014) oraz po jawnym wsparciu separatystów przez Kreml w Donbasie od połowy 2014 r.¹³ Przybrał on wymiar długofalowy i strategiczny, ze względu na konfrontacyjny charakter relacji Rosji z USA oraz UE¹⁴. Warto w tym miejscu przypomnieć, że jeszcze na przełomie lat 2010/2011 Putin deklarował w Berlinie możliwość perspektywicznego tworzenia strefy wolnego handlu „od Lizbony do Władywostoku”, w oparciu o próbę zacieśnienia współpracy gospodarczo-handlowej Rosji z obszarem poradzieckim, Chinami oraz krajami UE. W Berlinie oraz Brukseli nie spotkało się to jednak z większym zainteresowaniem¹⁵. Jeszcze w przededniu oraz podczas protestów na Majdanie w Kijowie (2013/2014) Komisja Europejska wykluczała całkowicie możliwość równoległego stowarzyszenia Ukrainy z UE oraz jej przynależności do projektowanej przez Rosję strefy „wolnego handlu” na obszarze poradzieckim. Bezpośrednio po nałożeniu pierwszych sankcji zachodnich na Rosję, w połowie 2014 r., istniejąca Unia Celna została przekształcona w Unię Euroazjatycką (UEA). Stosowną umowę 24 maja 2014 r. podpisały Rosja, Kazachstan, Białoruś, a następnie Armenia (10 października 2014) oraz Kirgistan (10 sierpnia 2015). Kolejnym kandydatem do UEA jest Tadżykistan. Kilkanaście dalszych państw WNP, Azji, Afryki i Bliższego Wschodu zamierzają przystąpić do UEA, bądź to jako możliwi kandydaci na członków, bądź tylko obserwatorów. W ramach UEA planuje się natomiast utworzenie wspólnych rynków elektrycznego (do 2019), naftowego (do 2024) oraz gazowego (do 2025). Dla ekipy Putina projekt powyższy posiadał zarówno znaczenie polityczno-propagandowe, jak też ekonomiczne. W latach 2016–2017 ponownie wzrosło zainteresowanie powyższym projektem integracyjnym w kręgach gospodarczych oraz politycznych w Niemczech¹⁶. W obszernej ekspertyzie specjalistycznej czołowego instytutu badawczego IfO w Monachium, na zamówienie Fundacji Bertelsmanna, pt. *Wolny handel od Lizbony do Władywostoku. Komu przynosi korzyści, a komu szkodzi wolny handel euroazjatycki?*, wyliczono symulacyjnie, że w ramach perspektywicznej umowy między UE a UEA można by osiągnąć takie wymierne korzyści finansowe z utworzenia strefy wolnego handlu w skali jednego roku, jak m.in.:

¹³ Por. szerzej: M. Lubina, *op. cit.*, s. 184–540.

¹⁴ Zob. szerzej: M. Klein, K. Westphal, *Russlands Wende nach China*, SWP–Aktuell 28, Berlin 2015, s. 1–4, <https://www.swp-berlin.org/swp-aktuell-de> [dostęp: 18.03.2018].

¹⁵ U. Holbach, *Wladimir Putins Eurasische Union*, SWP–Aktuell 51, Berlin 2011, s. 1–4, <https://www.swp-berlin.org/swp-aktuell-de> [dostęp: 18.03.2018].

¹⁶ Por. M. Pastukhova, K. Westphal, *Die Eurasische Wirtschaftsunion schafft einen Energiemarkt – die EU steht abseits*, SWP–Studien, Nr. 4, Berlin 2018, s. 1–8, <https://www.swp-berlin.org/swp-aktuell-de> [dostęp: 20.02.2018].

- wzrost realnego przyrostu PKB na jednego mieszkańca w Rosji – ok. 3%, czyli 235 Euro;
- w Niemczech wzrost PKB na jednego mieszkańca ok. 0,2%, czyli 91 Euro¹⁷.

Niemieckie analizy specjalistyczne w 2015 r. podkreślały, że w wyniku sankcji zachodnich Rosja już w 2014 r. dokonała gwałtownego zwrotu w kierunku Chin, oferując im dodatkowo w dużej ilości dostawy takich surowców, jak gaz ziemny, ropa naftowa, metale, drewno i inne. Największą inwestycją długofalową z Rosji do Chin jest projekt gazociągu z Syberii Wschodniej do Chin – „Siła Syberii” – wartości co najmniej 55 mld USD. Połowę kredytu udzielił chiński koncern naftowy CNPC. W projekcie powyższym zaangażowały się także koncerny francuskie i niemieckie. W analizach podkreślano także, że w pogoni za lepszymi kontraktami chińskie firmy państwowe, korzystając często z poparcia politycznego, zrywały wcześniejsze umowy podpisane ze stroną rosyjską oraz masowo wypierały z syberyjskiego rynku inwestycyjnego firmy zachodnie, w tym również niemieckie. Nie zawsze z tej nowej sytuacji zadowolone były rosyjskie władze lokalne oraz firmy na Syberii¹⁸. Chiny wykorzystały sankcje zachodnie na Rosję do zwiększenia swoich obrotów towarowych z krajami WNP stowarzyszonymi w UEA – Rosją, Kazachstanem, Białorusią, Armenią i Kirgizją. Według danych statystycznych z 2016 r. w eksporcie do tych krajów Chiny partycypowały już na pierwszym miejscu w 27,7%, wyprzedzając Niemcy – 11,2%, USA 6,4% oraz Japonię – 3,7% czy Koreę Południową – 2,8% (na wszystkie kraje UE przypadało 40,8%). Natomiast w imporcie tych krajów na Chiny przypadało 10,7%, Niemcy 7,3 %, USA 3,3%, Turcję 4,8% oraz Japonię 3,2% (na wszystkie kraje UE przypadało 50,3%)¹⁹. W szerszym kontekście obszaru poradzieckiego można stwierdzić, że w handlu zagranicznym Chiny potencjalnie stały się coraz ważniejszym partnerem Rosji oraz pozostałych krajów UEA, którym wyzwanie mogą rzucić wspólnie tylko wszystkie kraje UE. Niektórzy autorzy polscy formułują nawet tezę, iż obok dominacji ekonomicznej Chiny faktycznie uzależniały od siebie, w coraz większym stopniu, Rosję politycznie. W każdym razie w dobie sankcji zachodnich zacieśnienie współpracy chińsko-rosyjskiej stanowi

---

¹⁷ Por. G. Felbermayr, R. Aichele, J. Gröschl, *Freihandel von Lissabon bis Wladiwostok: wem nutzt, wem schadet ein eurasiatisches Freihandelsabkommen?*, GED Study IFO Schelldienst, Bertelsmann Stiftung 2017, s. 39–48, <https://www.cesifo-group.de/DocDL/sd-2017-2-2017-1-26.pdf> [dostęp: 24.02.2018].

¹⁸ *Russland inszeniert den Schwenk nach China*, GTAI Germany Trade & Invest, 2.12.2015, <https://www.gtai.de/GTAI/Navigation/DE/Trade/Maerkte/suche,t=russland-inszeniert-den-schwenk-nach-china,did=1361916.html> [dostęp: 24.02.2018].

¹⁹ Por. *Eurasische Wirtschaftsunion (EAWU), Basisdaten März 2017 r.*, GTAI Germany Trade Invest, https://www.gtai.de/GTAI/Content/DE/Trade/Fachdaten/MKT/2017/02/mkt201702148008_20914_wirtschaftsdaten-kompakt---eurasische-wirtschaftsunion.pdf?v=6 [dostęp: 20.02.2018].

dla ekipy Putina również bardzo ważne wyzwanie pod względem politycznym²⁰. Od początku drugiej dekady XXI w. Chiny wyraźnie umocniły swoją pozycję międzynarodową w skali globalnej, jak też w ramach samego ugrupowania krajów BRICS. Wyrazem tego było między innymi zainicjowanie przez przywódcę CHRL, XI Jinpinga, projektu budowy Nowego Szlaku Jedwabnego w 2013 r. W latach 2013–2015 inicjatywie powyższej nadano duży rozgłos propagandowy nie tylko w Chinach, ale także poza jej granicami. Kolejny szczyt krajów BRICS w Brazylii (Fortaleza), w lipcu 2014 r., udzielił oficjalnego poparcia wszystkim przywódców krajów BRICS dla inicjatywy XI Jinpinga. Wokół projektu Szlaku Jedwabnego czołowych krajach UE, w tym także w Niemczech, utworzono społeczne ruchy na rzecz poparcia. Od początku drugiej dekady XXI w. Chiny (CHRL) wyraźnie umocniły swoją pozycję międzynarodową w skali globalnej, regionalnej (w rejonie Azji Południowo-Wschodniej) oraz w łonie ugrupowania krajów BRICS. W ocenie Instytutu Niemieckiej Gospodarki w Kolonii, w toku prac przygotowawczych do powstania w ramach Nowego Szlaku Jedwabnego („jeden pas – jedna droga”), w latach 2015–2016, ok. 900 eurazjatyckich projektów infrastrukturalnych (koleje, autostrady, lotniska, rurociągi, porty morskie, linie telekomunikacyjne i inne) udało się CHRL uzgodnić porozumienia wstępne z 64 krajami. Będą one służyły przede wszystkim skróceniu czasu transportu dziewięcioma korytarzami z Chin do krajów Azji i Dalekiego Wschodu, Azji Środkowej oraz dalej przez Rosję i Turcję do Afryki oraz Europy²¹. Cały projekt precyzujący orientacyjny przebieg dziewięciu korytarzy z CHRL do krajów azjatyckich, europejskich i afrykańskich został przedstawiony dokładnie na dwudniowym szczycie Nowy Szlak Jedwabny, w połowie maja 2017 r. w Pekinie, z udziałem przedstawicieli ponad 100 państw świata, w tym ponad połowę z nich stanowili szefowie państw i rządów. Z krajów BRICS na najwyższym szczeblu na szczycie w Pekinie uczestniczył tylko prezydent Rosji W. Putin. Demonstracyjnie nie przyjechał natomiast premier Indii Nandera Nodi, ponieważ główna trasa projektu na półwyspie indyjskim okrąży jego kraj i przechodzi przez terytorium zaciętego wroga i rywala Indii – Pakistanu. Z głównych zachodnich krajów członkowskich UE byli tylko premierzy Włoch i Hiszpanii. Natomiast kanclerz Angela Merkel i premier Wielkiej Brytanii – Theresa May, podchodziły do powyższego projektu sceptycznie. Na szczycie reprezentowali ich przedstawiciele rządów na szczeblu ministerialnym. Udział premierów Polski, Węgier, Czech, Rumunii i Grecji powodowany było dużym zainteresowaniem CHRL sprawną koordynacją powyższego projektu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i Południowej. Na realizację

²⁰ Por. M. Kaczmarek, W. Rodkiewicz, *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Nowego Jedwabnego szlaku: adaptacja zamiast konkurencji*, „Ośrodek Studiów Wschodnich. Komentarze”, 21.07.2016, nr 19, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-07-21/rosyjska-wielka-eurazja-wobec-chińskiego-nowego-jedwabnego> [dostęp: 12.03.2018].

²¹ *One Belt One Road. Chinas Seidenstrasse*, Institut der deutschen Wirtschaft- IW-Kurzberichte, „Puls” 2016, nr 67, s. 2–3, <https://www.iwkoeln.de/studien/iw-kurzberichte/beitrag/thomas-puls-one-belt-one-road-china-s-new-silk-road-302612.html> [dostęp: 20.03.2018].

Nowego Jedwabnego Szlaku, w okresie 10–15 lub nawet do 20 lat, przewidziano finansowanie w wysokości ok. 1 biliona dolarów amerykańskich – USD. Nie wyklucza się jednak wydatkowania dalszych kwot na wypadek konieczności znacznego poszerzenia i wydłużenia projektu oraz wzrostu kosztów dodatkowych prac i inwestycji na wszystkich trzech kontynentach – Azji, Europie i Afryce. Ogólnie w analizach i ocenach zachodnich projektów uznano za korzystny głównie dla gospodarki CHRL, która pragnie związać ze sobą najważniejsze kontynenty świata. Nie wyklucza się bowiem jego poszerzenia w dalszej perspektywie o wybrane kraje Ameryki Łacińskiej. Posiada on także dalekosiężny wymiar geopolityczny, podkreślając wyraźnie aspiracje kierownictwa CHRL do odgrywania pod koniec drugiej dekady XXI w. przywódczej roli międzynarodowej. Ze względu na sceptycyzm i opory wielu czołowych państw, w tym także Niemiec, na koniec obrad nie podpisano żadnego dokumentu wiążącego, a jedynie wspólne oświadczenie. Co więcej, Niemcy oraz wiele czołowych państw zachodnich nie podpisało powyższego oświadczenia. Nie oznaczało to jednak całkowicie negatywnego stosunku UE do powyższego projektu chińskiego²². Na szczycie Nowego Jedwabnego Szlaku, w połowie maja 2017 r., kanclerz Merkel zastępowała minister Brigitte Zypries w resorcie Gospodarki i Technologii. Jej zarzuty wobec projektu chińskiego, w ujęciu syntetycznym, sprowadzały się do następujących kwestii:

- projekt nadmiernie preferuje państwowe przedsiębiorstwa chińskie, eliminując całkowicie firmy prywatne z innych krajów, w tym także Niemiec;
- dotychczasowe projekty posiadają zbyt ogólny charakter i wymagają dodatkowych wyjaśnień i negocjacji z dużym wyprzedzeniem czasowym, przed rozpoczęciem ich realizacji; nie uwzględniono postulatu UE, aby planowane inwestycje miały bardziej transparentny charakter oraz podlegały, chociażby częściowo procedurom przetargowym;
- więcej czasu i rozważań wymaga potrzeba przestrzegania w trakcie przygotowania, a następnie realizacji przez inwestorów i wykonawców zasad ochrony środowiska naturalnego;
- udoskonalenia wymagają zasady rozstrzygania sporów i kontrowersji, powstałych z tytułu realizacji poszczególnych projektów.

Minister Zypries ze swej strony podkreślała, że odmowa podpisania komunikatu końcowego przez Niemcy nie przekreśla gotowości zarówno rządu federalnego, jak też koncernów niemieckich, do zaangażowania się w realizację powyższego projektu. Jego najważniejsze zadania na terenie Niemiec koncentrują się na modernizacji autostrad i kolei do Duisburga oraz dalej na Zachód przez Francję do Londynu, jak też w odniesieniu do modernizacji, jak również poszerzenia portu morskiego w Hamburgu wraz całą infrastrukturą²³. Na marginesie

²² Zob. E. Cziomer, *Wyzwania nowej roli międzynarodowej Niemiec...*, op. cit., s. 165–166.

²³ Zob. *Seidenstrassen – Gipfel*, EU riskiert Eklat mit China, FAZ vom, 9.06.2017, <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/seidenstrassen-gipfel-eu-riskiert-eklat-in-china-15014832.html> [dostęp: 25.02.2018].

warto podkreślić, że czołowe niemieckie fundacje polityczne inicjowały organizowanie licznych konferencji naukowych oraz spotkania ekspertów z różnych krajów na temat licznych przesłanek, wyzwań oraz możliwości realizacji Nowego Jedwabnego Szlaku oraz Unii Euroazjatyckiej z udziałem Niemiec. Jedną z największych takich konferencji zorganizowała związana z SPD Fundacja Friedricha Eberta, w dniach 19–20 kwietnia 2017 r. w Krasnojarsku. Uczestniczyli w niej czołowi eksperci z Rosji, Niemiec, Chin oraz ważniejszych krajów poradzieckiej Azji Środkowej. Jej myślą przewodnią była teza, że Chiny, Rosja i Niemcy w przyszłości mogą z powodzeniem realizować projekty pogłębienia współpracy euroazjatyckiej, z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych państw²⁴. Do większego zaangażowania się Niemiec w bezpośrednią współpracę w ramach Eurazji zachęcały także media rosyjskie w Niemczech, przejawiające dużą aktywność w Berlinie, zwłaszcza „RT.Deutschland”²⁵. Eksperti niemieccy dokładnie analizują wszelkie przejawy ożywienia współpracy chińsko-rosyjskiej w różnych dziedzinach. Starają się oni głównie odpowiedzieć na pytanie – jak bliskie są współpraca polityczna, gospodarcza oraz sojusz wojskowy między obu państwami? We współpracy politycznej obydwa państwa wspierają się wzajemnie zarówno na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, jak też w innych zakresach, zwłaszcza w przeciwstawianiu stanowisku USA. Największe zbliżenie nastąpiło na płaszczyźnie wojskowej, zarówno na polu sprzedaży przez Rosję nowoczesnego uzbrojenia Chinom, jak też organizowania wspólnych ćwiczeń oraz manewrów wojskowych. W wielu sprawach międzynarodowych o charakterze politycznym oba kraje zachowują się bardzo wstrzemięźliwe. Przykładowo, Chiny nie popierają całkowicie interwencji Rosji w Syrii, a z kolei Rosja nie aprobuje oficjalnie obecności wojskowej i pozycji polityczno-prawnych Chin w odniesieniu do Morza Chińskiego. Pekin z kolei nie zaakceptował także oficjalnie aneksji Krymu przez Rosję w 2014 r. W Azji Środkowej Chiny uzyskują coraz większe wpływy gospodarcze, ale Rosja zachowuje przewagę w kontroli polityczno-militarnej tego regionu. Również w niektórych kwestiach globalnych oba kraje nie mają wspólnego stanowiska. Generalnie jednak sankcje zachodnie przyczyniają się w dużym stopniu do zacieśnienia współpracy chińsko-rosyjskiej²⁶.

---

²⁴ Por. *Eurasien verengt sich: Eine neue Seidenstrasse führt China, Russland und Deutschland zusammen*, hrsg. von F.E. Stiftung, Expertenrundtisch, Berlin, 19–20.04.2017, <http://www.fes-russia.org/de/veranstaltungen/eurasien-verengt-sich-eine-neue-seidenstrasse-fuehrt-china-russland-und-deutschland-zusammen> [dostęp: 25.02.2018].

²⁵ Por. *Der Kampf um Eurasien: Wie Deutschland seine Chance verspielt*, RT.Deutschland vom 2.04.2018, <http://20min.ch/st/aktuell/der-kampf-um-eurasien-wie-deutschland-seine-chancen-verspielt> [dostęp: 25.02.2018].

²⁶ M. Hoffen von, *Russland und China wie weit geht ihre Allianz*, Ostexperte-Nachrichten, Wirtschaft, Eurasien vom 19 April 2018, <https://ostexperte.de/russland-china-allianz> [dostęp: 25.04.2018].

Rola Chin oraz Rosji w przekształcaniu systemu międzynarodowego w kontekście strategicznych interesów i celów Niemiec

Wśród autorów występuje duża zgodność poglądów na temat stopniowego załamania się od przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI w., ukształtowanego po przewyciężeniu konfliktu Wschód–Zachód w latach 1989–1991, „międzynarodowego systemu neoliberalnego z dominującą rolą supermocarstwa zachodniego USA” (podkr. E.C.). Pod koniec drugiej dekady XXI w. dochodzi natomiast do kolejnej zmiany, czego widocznymi cechami są chaos, ostra rywalizacja oraz kumulacja różnych zagrożeń globalnych, jak również wzrost napięć i konfliktów regionalnych oraz lokalnych. Uwidacznia się brak przejrzystości w zachowaniu różnych kategorii ugrupowań państw oraz populistycznych ekip rządzących i przywódców wielu mocarstw. W tych nowych warunkach rodzą się załączki nowego „międzynarodowego systemu multipolarnego” (podkr. E.C.) z udziałem bardzo wielu nowych koalicji państw o różnych systemach gospodarczo-społecznych oraz odmiennych wartościach i celach politycznych. Znany badacz amerykański nurtu realistycznego – Henry Kissinger – w swojej nowszej analizie dochodzi do wniosku, że Chiny i Rosja pozostaną ważnymi elementami budowy nowego systemu multilateralnego, a Zachód, jako całość na czele z USA, musi się wyzbyć szeregu iluzji, iż będzie mógł zachować nad nimi przewagę w tworzącym się nowym systemie międzynarodowym²⁷. W Niemczech bardzo intensywnie i systematycznie prowadzone są rozległe interdyscyplinarne badania teoretyczne oraz empiryczne na temat kompleksowych wyzwań i przekształceń „porządku międzynarodowego” (Internationale Ordnung). Pierwszoplanową rolę koordynującą w powyższych badaniach, od początku XXI w., odgrywa Niemiecki Instytut Polityki Międzynarodowej i Bezpieczeństwa, działający w ramach Fundacji Nauka i Polityka (Stiftung Wissenschaft und Politik) w Berlinie. Jest on finansowany przez Urząd Kanclerski, pełniąc również ważne funkcje ekspercko-doradcze w stosunku do poszczególnych resortów rządu federalnego. Jego analizy i obserwacje koncentrują się generalnie na zagadnieniach aktualnych oraz przyszłościowych wyznaczników oraz strategii polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec na tle złożonych procesów i tendencji rozwojowych środowiska międzynarodowego. Warto w tym miejscu podkreślić, że istotne znaczenie teoretyczne dla zrozumienia nowych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa oraz współpracy międzynarodowej Niemiec posiadają, sformułowane pod koniec 2016 r., najnowsze dwuletnie wytyczne badawcze Niemieckiego Instytutu Polityki Międzynarodowej i Bezpieczeństwa Fundacji Nauka i Pokój (SWP) w Berlinie „Nowe ramy dla badań 2017/2018”.

---

²⁷ H. Kissinger, *op. cit.*, s. 10 i nast.

Wytyczne powyższe definiują porządek międzynarodowy: „[...] współgranie (Zusammenspiel) norm, reguł oraz instytucji w sensie trwałych struktur”²⁸. Występują one w trzech powiązanych wzajemnie zakresach problemowych:

A) Kształtowanie się nowego porządku międzynarodowego obejmującego następujące struktury i współzależności:

- współzależności globalne i regionalne;
- postępujące zmiany w układzie sił mocarstw wschodzących;
- dynamika zmian wewnętrznych oraz nowe zadania poszczególnych elementów globalnych, regionalnych i lokalnych w kształtowaniu ładu międzynarodowego.

B) Bezpieczeństwo międzynarodowe wymagające rozwiązania zarówno tradycyjnych oraz nowych zagrożeń i konfliktów, jak:

- kontrola zbrojeń, budowa zaufania i nierozprzestrzenianie (broni nuklearnej – uwaga E.C);
- kryzysy i konflikty w regionach strategicznych;
- stabilizacja państw upadłych;
- zwalczanie transnarodowego terroryzmu i zorganizowanej przestępczości;
- zagrożenia bezpieczeństwa cybernetycznego oraz ograniczenia polityki zbrojeń.

C) Gospodarka i społeczeństwo – tendencje, dynamika i szanse rozwoju:

- trudności rozwoju oraz rywalizacja o rynki zbytu;
- konieczność przezwyciężenia globalnych i regionalnych kryzysów finansowych;
- dalsza ewolucja handlu światowego;
- zmiana klimatu, polityka klimatyczna i zrównoważony rozwój;
- zażegnania konfliktów o dostęp do zasobów i zaopatrzenia surowców;
- zmiany demograficzne i ruchy migracyjne²⁹.

W wytycznych powyższych zwraca się uwagę na fakt, że w kierownictwie Rosji pogłębiają się tendencje autorytarne, które ze względu na aneksję Krymu oraz popieranie separatystów w Donbasie prowadzą do narastania konfrontacji Kremla z USA, krajami NATO oraz UE. Sprzyja to także zacieśnieniu współpracy rosyjsko-chińskiej, która obiektywnie osłabia stosunki transatlantyckie. Chiny wykorzystują napięcia i konfrontację Rosji z Zachodem do umocnienia własnej pozycji mocarstwowej w gospodarce i handlu światowym oraz do umocnienia swojej polityczno-militarnej i strategicznej roli w Azji Południowo-Wschodniej³⁰. W ocenie naukowców niemieckich narastanie sprzeczności między Chinami i Rosją a państwami zachodnimi wpływa negatywnie na dalszy rozwój neoliberalnego systemu międzynarodowego, przyczyniając się zarazem do stopniowego umacnia-

---

²⁸ *Orientierungsrahmen für die Forschung 2017/2018*, SWP Berlin, s. 5, <https://www.swp-berlin.org/ueber-uns/orientierungsrahmen> [dostęp: 25.03.2018].

²⁹ *Ibidem*, s. 10 i nast.

³⁰ *Ibidem*, s. 17 i nast.

nia tendencji do tworzenia się zrębów systemu multilateralnego³¹. Interesy i cele w polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwa Niemiec w kontekście kształtowania wymogów nowego porządku międzynarodowego za okres czteroletniej kadencji precyzują każdorazowo wyłonione po wyborach do Bundestagu poszczególne rządy federalne. Po kolejnych wyborach wrześniowych 2013 r. oraz 2017 r. były to dwukrotnie rządy koalicyjne chadecko-socjaldemokratyczne (CDU/CSU/SPD), na czele z kanclerz Angelą Merkel. Ciekawy materiał porównawczy jest zwarty w ogólnych ocenach miejsca i roli Niemiec w kolejnych fazach ładu międzynarodowego 2013 oraz 2018 r. W umowie koalicyjnej z 13 grudnia 2013 r. stwierdzono między innymi:

Chcemy aktywnie współkształtować **globalny porządek** [międzynarodowy – uzupeł. E.C]. Chcemy się przy tym kierować się interesami i wartościami naszego kraju. Niemcy opowiadają się w skali ogólnoswiatowej za pokojem, wolnością i bezpieczeństwem, za przestrzeganiem praw człowieka oraz obowiązywaniem prawa międzynarodowego, jak również za zrównoważonym rozwojem oraz zwalczaniem biedy. Jesteśmy gotowi do wnoszenia ze strony naszego kraju wkładu w rozwiązywanie kryzysów i konfliktów, jeśli oczekują się tego od nas. Przy tym preferujemy stosowanie środków dyplomacji, pokojowego rozwiązywania konfliktów i pomocy rozwojowej. Jesteśmy odpowiedzialnymi i wiernymi sojusznikami. Chcemy być dobrymi partnerami w kształtowaniu sprawiedliwego **porządku światowego**³².

Nieco odmiennie postrzegano natomiast ład międzynarodowy po długich negocjacjach układu koalicyjnego rządu CDU/CSU i SPD z 7 lutego 2018 r., w którym w części międzynarodowej stwierdzono między innymi:

W ubiegłych latach świat – także dla Niemiec i Europy – stał się nieobliczalny i niepewny. Porządek międzynarodowy oraz takie fundamentalne pryncypia jak multilateralizm, prawo międzynarodowe oraz uniwersalna ważność praw człowieka znalazły się pod presją oraz grożą erozją. Następstwami zmiany klimatu, ryzyka prowadzenia wojen handlowych, wyścigu zbrojeń, zbrojnych konfliktów, niestabilność Bliskiego i Środkowego Wschodu, masowe migracje, jak również agresywne nacjonalizmy wewnątrz oraz poza Europą, stawiają przed nami wyzwania oraz przenikają do wnętrza naszych społeczeństw. W tej sytuacji nadrzędnym zadaniem polityki niemieckiej – bazującej na międzynarodowej kooperacji oraz instytucjach i organizacjach – jest dążenie do utrzymania bezpieczeństwa, wzmocnienia stabilizacji oraz zapewnienia ich dalszego rozwoju. Naszym celem jest sprawiedliwe kształtowanie globalizacji w sensie Agendy 2030, która zapewni wszystkim ludziom godność i bezpieczeństwo... W tej sytuacji Niemcy dążą do dwóch centralnych celów: Europa musi w aspekcie międzynarodowym być bardziej samodzielna i zdolna do działania. Równocześnie chcemy umocnić więzi transatlantyckie z USA. **Chcemy pozostać Transatlantykami i stać się bardziej Europejczykami**³³.

³¹ Por. H. Theisen, *Der Westen und die neue Weltordnung*, Stuttgart 2017, s. 103 i nast.

³² Deutschlands Zukunft gestalten. Der Koalitionsvertrag zwischen CDU/CSU und SPD vom 13 Dezember 2013, 18. Legislaturperiode, Berlin 2013, s. 117.

³³ Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land, Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD vom 7. Februar 2018, Berlin 2018, s. 144.

Układ koalicyjny CDU/CSU i SPD z 7 lutego 2018 r. nie odnosi się bezpośrednio do aktualnej oceny znaczenia zacieśnienia współpracy rosyjsko–chińskiej dla kształtowania nowego ładu międzynarodowego. Pośrednio poświęca jednak dużo miejsca obu krajom, podkreślając wyraźnie ich istotne potencjalne znaczenie dla przyszłego kształtowania bezpieczeństwa oraz współpracy międzynarodowej w skali globalnej i regionalnej. W układzie powyższym krytycznie odnosi się do aneksji przez Rosję Krymu oraz popieranie przez Kreml separatystów w Donbasie, uzależniając od wdrożenia porozumień rozejmu Mińsk II z 12 lutego 2015 r. możliwość zniesienia sankcji zachodnich ze strony krajów UE. Nowy rząd chadecko-socjaldemokratyczny w układzie koalicyjnym podkreśla ponadto zasadniczy interes Niemiec, zakładający długofalowo działanie na rzecz dobrych stosunków i ścisłą współpracę z Rosją „[...] na rzecz zabezpieczenia pokoju oraz uregulowania ważnych wyzwań międzynarodowych” (s. 149). Nieco dalej stwierdza się dosłownie: „Podtrzymujemy mocno wizję o wspólnej przestrzeni gospodarczej od Lizbony do Władywostoku. Obie strony i cała Europa mogą na tym skorzystać” (chodzi o UEA z 2015 r., podkr. – E.C.). Nieco dalej jeszcze raz stwierdza się, że:

Celem naszej polityki wobec Rosji jest dążenie do powrotu w kierunku obustronnego zaufania oraz pokojowego ułożenia korzystnych, wzajemnych relacji, które umożliwią ponowne ustanowienie bliskiego partnerstwa³⁴.

W cytowanym wyżej dokumencie rządu chadecko-socjaldemokratycznego w odniesieniu do Azji Południowo-Wschodniej stwierdza się ponadto, że z jednej strony obszar powyższy rozwija się dynamicznie w XXI w. i posiada dla całego świata, w tym także Niemiec, duże znaczenie gospodarcze i strategiczne, ale z drugiej charakteryzuje się kumulacją wielu konfliktów oraz napięć między wielkimi państwami o sprzecznych interesach (Japonia, Chiny, Indie, Wietnam i inne). Może to w przyszłości w decydującym stopniu stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa, współpracy oraz utrzymywania się przeszkód w dokonaniu zmian w porządku międzynarodowego w wymiarze regionalnym oraz globalnym. Wynika to zarówno z występowania tam ogromnego potencjału, jak również zderzenia się sprzecznych interesów oraz ogromnych ambicji w polityce Chin wobec sąsiadów. Dosłownie stwierdza się między innymi:

Niemcy i Europa muszą przy otwarciu swoich rynków przywiązywać zasadnicze znaczenie do przestrzegania dobrze zdefiniowanych wspólnych interesów i – gdzie one leżą oraz w jaki sposób można je przeforsować w ramach współpracy z Chinami. Dotyczy to przykładowo długofalowego projektu chińskiego- inicjatywy Nowego Jedwabnego Szlaku. Chcemy w tym zakresie przedstawić wspólną odpowiedź europejską, aby lepiej ochronić nasze interesy, dążąc do połączenia oraz lepszego wyposażenia niemieckich i europejskich [czyli UE – uwaga E.C.] instrumentów finansowych. [...] Równocześnie w dialogu

---

³⁴ *Ibidem*, s. 150.

z Chinami, ze względu na wielowarstwowość chińskich możliwości forsowania własnych projektów, będziemy podkreślali konieczność zachowania ładu i stabilności na bazie dobrze funkcjonującej gospodarki światowej. W tym kontekście będziemy żarliwie zabiegali o przestrzeganie praw człowieka oraz praworządności³⁵.

Z przedstawionej wyżej analizy stanowiska rządu CDU/CSU/SPD wobec zacieśnienia współpracy rosyjsko–chińskiej wynika, że posiada ona istotne znaczenie dla Niemiec jako ważnego partnera handlowego oby krajów oraz gracza politycznego w UE i w skali globalnej. Zarówno z postanowień umów koalicyjnych rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD z lat 2013 oraz 2018, jak też z ocen ważniejszych niemieckich publikacji naukowych można wnioskować, iż strategicznym celem Chin i Rosji w XXI w. jest działanie na rzecz przezwyciężenia neoliberalnego systemu międzynarodowego z dominacją USA oraz zastąpienia go systemem multilateralnym³⁶. Nie ma jednak do tej pory wypracowanych nowych struktur oraz zasad funkcjonowania systemu multilateralnego, który znajduje się w początkowej fazie rozwoju. Kierownictwa polityczne Chin i Rosji wspólnie zmierzają do osłabienia pozycji USA w skali globalnej, ale ze swojej strony koncentrują się głównie na wyciąganiu doraźnych korzyści dla siebie kosztem USA. Największe sukcesy gospodarcze osiągnęły Chiny zarówno w Azji Południowo-Wschodniej, jak też w skali globalnej. Chiny są też największym dotychczasowym beneficjentem globalizacji. Nie są one jednak zainteresowane przejściem większej odpowiedzialności politycznej w skali globalnej. W płaszczyźnie polityczno-militarnej współpraca Chin z Rosją poważnie osłabia dotychczasową dominującą pozycję międzynarodową USA. Natomiast pod względem finansowym pierwszoplanową rolę w skali globalnej odgrywają wyłącznie Chiny. W 2017 r. udzieliły one w skali globalnej więcej kredytów na wszystkich kontynentach, niż pozostałe państwa świata, łącznie z USA. W odróżnieniu od administracji prezydenta Donalda Trampa w USA – Chiny nie wycofały się jednostronnie zarówno z globalnego porozumienia klimatycznego ONZ (Paryż 2015 r.), ani z regionalnych wielostronnych porozumień handlowych. Natomiast mimo wspólnych wartości latach 2017–2018 uwidacznia się coraz więcej kontrowersji oraz różnicy interesów w relacjach transatlantyckich, w tym również gospodarczo-handlowych oraz politycznych między Niemcami a USA. Hipotetycznie w perspektywie nie wyklucza się powstania określonych sytuacji politycznych oraz finansowo-gospodarczych, w których relacje krajów UE z Rosją i Chinami nie będą takie same jak oczekiwania USA³⁷.

---

³⁵ *Ibidem*, s. 153.

³⁶ Por. U. Menzel, *Die Ordnung der Welt. Imperium und Hegemonie in der Hierarchie der Staatenwelt*, Berlin 2015.

³⁷ Por. obszernie: G. Erler, *Weltordnung ohne Westen? Europa zwischen Russland, China und Amerika*, München 2018.

Podsumowanie

Z powyższej analizy stanowiska Niemiec wobec międzynarodowych implikacji zacieśnienia współpracy Chin z Rosją w drugiej dekadzie XXI w. wynikają następujące wnioski ogólne:

1. Chiny i Rosja są ważnymi partnerami handlowymi oraz politycznymi Niemiec. Jako państwa autorytarne posiadają one wspólny interes w podważaniu dominującego w skali globalnej *neoliberalnego* systemu międzynarodowego na czele z USA, działając w kierunku jego przekształcenia w system *multilateralny*. W ocenach niemieckich Rosja i Chiny nie są w stanie doprowadzić do całkowitej likwidacji systemu neoliberalnego, lecz stopniowo uzyskać coraz większy wpływ na jego przekształcenie oraz udział w funkcjonowaniu, wraz z pozostałymi krajami grupy BRICS, w rynkach wschodzących.
2. W stosunku do Rosji rząd CDU/CSU/SPD zainteresowany jest powrotem do pogłębianej współpracy niemiecko-rosyjskiej po uprzednim uregulowaniu porozumień Mińsk 2 w odniesieniu do kryzysu w Donbasie. Doprowadzi to nie tylko do zniesienia sankcji zachodnich, lecz perspektywicznie może nawet umożliwić współpracę UE z powołaną do życia, z inicjatywy Rosji, Unią Euroazjatycką w 2015 r.
3. W ocenach niemieckich Chiny są największym beneficjentem globalizacji oraz wygrywają stopniowo rywalizację z USA w skali ogólnoświatowej na terenie Azji Południowo-Wschodniej. Rząd CDU/CSU/SPD postuluje uzgodnienie stanowiska całej UE do chińskiej długofalowej strategii Nowego Jedwabnego Szlaku („jeden pas – jedna droga”) z 2013 r. Dopiero wtedy może ona przynieść sporo korzyści całej Europie.
4. Szansą na stopniowe przekształcenie międzynarodowego systemu *neoliberalnego* w multilateralny jest przewyciężenie licznych kontrowersji transatlantyckich w płaszczyznach polityczno-militarnej oraz gospodarczo-handlowej w ramach UE i NATO. W powyższym procesie Niemcy będą musiały ściśle współpracować z USA.

Germany towards international implications of tightening relations between the People's Republic of China and the Russian Federation in the second decade of the 21st century

The article raises the topic of analysis Germany's stance towards international implications of tightening relations between China and Russian in the second decade of the 21st century. It consists of three parts.

- China and Russia as Germany's partners;
- Germany vis-à-vis tightening of relations of Russia and China;
- China's and Russia's role in transformation of international system in the context of German strategic interests and goals.

The principal thesis of the article is as follows: Germany as the leading EU member state with global interests engaged in very developed cooperation with China and Russia which as authoritarian states act to transform neoliberal world order with the United States at the helm in multilateral system. Both countries through tightening of bilateral political-military as well as trade and economic cooperation head for augmentation of their international significance as well as weakening of the role and position of the United States. Important strategies for long-term development of both states are: China – New Silk Road (2013), Russia – Eurasian Union (2015). The progressing process of the shift in international distribution of power is accompanied by a rash of threats, tensions, conflicts and other challenges on global, regional and local scale. The serious challenge for the West is the policy of the new U.S. presidential administration of Donald Trump, who since 2017 prefers realization of the U.S. interests (America first policy) both vis-à-vis to China and Russia, and toward the U.S. transatlantic partners and allies in the EU and NATO. It leads to accumulation of substantial political and economic controversies between Germany and the U.S.

Key words: Germany, international implications, cooperation, China, Russia

Niemcy wobec międzynarodowych implikacji zacieśniania współpracy Chińskiej Republiki Ludowej z Federacją Rosyjską w drugiej dekadzie w XXI wieku Streszczenie

Artykuł podejmuje analizę stanowiska Niemiec wobec międzynarodowych implikacji zacieśniania współpracy Chin z Rosją w drugiej dekadzie XXI wieku. Składa się on z trzech części:

- Chiny i Rosja jako partnerzy Niemiec;
- Niemcy wobec zacieśnienia współpracy Rosji z Chinami;
- Rola Chin oraz Rosji w przekształcaniu systemu międzynarodowego w kontekście strategicznych interesów i celów Niemiec.

Zasadnicza teza artykułu brzmi: Niemcy jako pierwszoplanowe państwo UE o interesach globalnych posiadają rozbudowaną współpracę z Chinami i Rosją, które jako państwa autorytarne działają w kierunku przekształcenia neoliberalnego systemu międzynarodowego na czele z USA w systemie multilateralnym. Oba kraje poprzez zacieśnienie współpracy polityczno-militarnej oraz gospodarczo-handlowej zmierzają do zwiększenia własnej roli międzynarodowej oraz osłabienia roli i pozycji USA. Ważnymi strategiami długofalowego rozwoju obu krajów są: Chin – Nowy Jedwabny Szlak (2013) oraz Rosji – Unia Euroazjatycka (2015). Procesowi postępujących międzynarodowych zmian układu sił towarzyszy szereg zagrożeń, napięć, konfliktów oraz innych wyzwań w skali globalnej, regionalnej oraz lokalnej. Poważnym wyzwaniem dla Zachodu jest polityka nowej administracji amerykańskiego prezydenta Donalda Trampa, która od 2017 r. preferuje własne interesy USA, zarówno w stosunku do Chin i Rosji, jak też wobec swoich partnerów oraz sojuszników transatlantycznych w UE oraz NATO. Prowadzi to również do narastania znacznych kontrowersji politycznych i gospodarczych między Niemcami a USA.

Słowa kluczowe: Niemcy, implikacje międzynarodowe, współpraca, Chiny, Rosja

